

Geleneksel Değerler Üzerinden Çin Toplumundaki Aile Kavramına Bakış

An Overview of Chinese Concepts of Family Through Traditional Values

Sema GÖKENÇ GÜLEZ!

¹Neveşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Çin Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Neveşehir, Türkiye

ORCID: S.G.G. 0000-0002-1787-9328

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Sema GÖKENÇ GÜLEZ (Dr. Öğr. Üyesi),
Neveşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Çin Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Neveşehir, Türkiye
E-posta: gokencsema@nevesehir.edu.tr

Başvuru/Submitted: 29.08.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested:
18.09.2022

Son Revizyon/Last Revision Received:
18.09.2022

Kabul/Accepted: 25.09.2022

Atıf/Citation: Gokenc Gulez, Sema. "Geleneksel Değerler Üzerinden Çin Toplumundaki Aile Kavramına Bakış." *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 41 (2022), 387-402.
<https://doi.org/10.26650/jos.1168036>

ÖZ

Bu çalışma, geleneksel değerler ve normlar üzerinden Çin toplumundaki aile kavramını ele alarak, aile etiği, aile yapısı, aile üyelerinin statüsü ve rolleri, birey-aile ilişkisi, aile-toplum ve devlet ilişkisini yapısal işlevsel kuram çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır. Toplumdaki değer yargıları ve normatif kurallar toplumun en küçük yapı birimi olan ailede yoğun olarak yaşanmakta olup, aile etiği bireyin ailedeki işlev ve görevlerini, bireyin ve ailenin toplum ve devlet ile olan ilişkisini belirlemesi açısından önemlidir. Çin'in geleneksel düşünce yapısının temelini oluşturan Konfüçyanizm'in temelinde aile etiği yatmakta ve birey, aile ve devlet kavramları birbirinden ayrılmaz kavramlar olarak düşünülmektedir. Bu sebeple Çin toplumundaki aile etiği Konfüçyanizm'in savunduğu ilkeler doğrultusunda oluşmuş ve şekillenmiştir. Küreselleşme ve modernleşme ile beraber aile yapıları ve bireyin ailedeki görevlerinde bir takım değişiklik görülmesine rağmen, Çin toplumundaki aile etiğinin temelinde geleneksel değerleri ve etkilerini hâlâ görmek mümkündür. Bu çalışmada, aile etiğine dair bazı hususlarda Batı toplumlarıyla mukayeseye yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Çin Toplumunu, Çin'de Aile Kavramı, Çin Geleneksel Değerleri, Konfüçyanizm Aile Etiği

ABSTRACT

This study aims to analyze and discuss family ethics, family structure, family members' status and roles, the individual-family relationship, and the family-state relationship by analyzing the concept of family traditional values and norms within the framework of the theory of structural functionalism. Value judgments and normative rules in society are intensely experienced in the family as the smallest structural societal unit, and family ethics are important in terms of determining the functions and duties individuals have in the family as well as the relationship the family has with society and the state. Confucianism forms the basis of China's traditional mentality and is based on family ethics, with individual, family, and state being considered inseparable concepts. For this reason, family ethics in Chinese society has been formed and shaped in line with the principles advocated by Confucianism. Although some changes have occurred in family structures and the status and roles of family members

as a result of globalization and modernization, traditional values and their effects on the basis of family ethics in Chinese society can still be seen. This study compares certain aspects of family ethics with Western societies.

Keywords: Chinese society, Concept of family in China, Chinese traditional values, Confucianism family ethics

EXTENDED ABSTRACT

China is a civilization that stands out with its 4,000 years of written history as the pioneer of four great inventions with various ethnic groups and its historical and cultural richness in different fields and multicultural diversity. Chinese society has a long and deep-rooted history as well as traditional values and norms that have remained valid from past to present. The types of family structure that have been seen in societies from past to present as well as the relations that family members have with one another and the relations the family has with the state are formed over the values that exist in a society. The traditional values and norms that exist in Chinese society have been formed in line with the principles advocated by Confucius and his teachings, which have deeply affected Chinese society in different areas. The traditional values that exist in a society primarily begin in the family as the smallest structural unit of the society where a person is born. Confucian traditional values are based on family ethics. As in most societies, family comes first in traditional Chinese society. For this reason, the individual's role and status in the family is very important in the formation of normative societal values. The traditional values that family elders adhere to under the roof of the family are transferred to family members through the education given in the family. One is expected to behave according to the traditional values that exist in the society and the family in one's relationships within the family as well as in the duties and responsibilities that family members must fulfill toward one another. Considering individuals' relationships with family elders and other family members, traditional values are also valid for their relationships with society outside of the family. Therefore, while the relationships and responsibilities between the individual and the family are shaped within the framework of traditional values, the relations of Chinese society and even the Chinese nation with other nations develop based on these traditional values. As a matter of fact, Confucius emphasized that society should consider the collective community interest over individual interests, and every person in society is responsible for the rise or fall of the country (天下兴亡，匹夫有责). This shows family ethics to also be fundamental with regard to relationships at the community and country level. Unlike Western societies, family in Chinese society is a concept dominated by traditional values. Traditional values determine the relationships among family members, the duties and responsibilities each one has, and the relationships that the family has with society and the state. For this reason, the relationships between the individual and the family and between the family and the state come to the fore

in Chinese society, with individual, family, and state being considered inseparable concepts. In the line with the traditional values and norms in Chinese society, the individual's duty that begins in the family then forms a basis in the relationship the family has with the state and society. Although many developments have occurred in various areas of Chinese society through globalization and modernization and the family structure does vary in today's Chinese society, the concept of family and family ethics are still based on traditional values and norms.

This study aims to analyze the concept of family and family ethics in China through the lens of traditional values and norms within the framework of the theory of structural functionalism. The study also aims to understand how traditional values and norms have shaped family ethics, the relationships among family members, the family structure, family members' roles, and families' relationships with the state and society. The study will discuss the effects Confucianist values have on family ethics by comparing certain aspects of Western family ethics with Chinese family ethics. This article will contribute to the understanding of family as a concept, ethics in China from its ancient past to modern times, and the Confucianist ethics and values that have shaped family relations, individual responsibilities, individual-family relations, and family- state relations.

Giriş

Bir ulusun geçmişten günümüze kadar gelen toplumsal değerleri, o ulusun kimliğinin oluşmasındaki ana etkenlerden biridir. Ulusun toplumsal değerlerinin kaynağında belirli bir ideoloji yatmaktadır. İdeoloji kaynağından beslenen toplumsal değerler bilinci ise temelde aile içinde verilen eğitim ile başlayıp, kuşaklar arasında yayılarak geçmiş ile günümüz arasında soyut bir köprü vazifesi görmektedir. Aile, sosyoloji literatüründe üzerinde en çok durulan temel kurumlardan biridir. Aile, bireyin dünyaya geldiği andan itibaren içinde yer aldığı, ona yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli bakım ve desteğin sunulduğu sosyal bir ortamdır. Toplumun sahip olduğu değer yargıları, normatif kurallar ve sosyalleşmenin en ciddi ve yoğun olarak yaşandığı toplumsal yapı ailedir.¹ Aile üzerine yapılan çalışmalar ve tartışmalar, hem ailedeki hem de toplumdaki değişim ve dönüşümleri anlamaya, analiz etmeye ve açıklamaya önemli katkılar sağlayacaktır.²

Toplumların sahip oldukları farklılıkları aile ekseninde ele aldığımızda; her toplumun kendine özgü bir aile yapısının var olduğunu söyleyebiliriz. Süreç içerisinde, ailenin yapısında, görevlerinde ve üyelerinin sayısında sürekli değişimler olmuştur. Hatta aynı ülkenin kırsal ve şehir kesimlerinde bile aile yapıları arasında büyük farklar vardır. Aile yapılarındaki bu farklılığın en önemli nedenlerinden birisi farklı toplumsal değerler ve ilişkilerdir.³

21. yüzyılda birçok ulus küreselleşme ve modernleşme ile beraber farklı alanlarda gelişmeler yaşadığı gibi, toplumdaki aile yapısında da farklılıklar görülmüştür. Nitekim toplumsal değişimle birlikte sosyal yapıdaki sosyo-ekonomik farklılıklar aile yapısının zamanla değişmesini de beraberinde getirmiştir. Fakat ailenin toplumsal hayatın devamı için elzem ve evrensel karakteri yanında, aile üyelerinin duygusal bir temelde şekillenen ilişkileri, üyelerine çeşitli sorumlulukları yüklemesi, bireylerinin şekillendirici özelliği ve kendine has kurullarla çevrili olması da hemen her aile tipinde görülen ortak özelliklerden bazılarıdır.⁴

Aile içerisinde başlayan etik ve değerler bütünü, bireyin aile üyeleri ile olan ilişkileri ve onlara karşı yerine getirmesi beklenen görevleri belirlenmesinde önemli bir etken iken, öte yandan bireyin toplumdaki diğer insanlarla olan ilişkisini de belirler. Bu çalışma, Çin'in aile kavramını Çin geleneksel düşünce yapısının temelini oluşturan Konfüçyanist düşünce sistemi üzerinden ele alarak, toplumdaki aile etiği, bireyin aile ile olan ilişkisi ve ailenin devlet ile olan ilişkisini incelemektedir.

1 Önal Sayın, *Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri*, (İzmir: Ege Üniversitesi Yayını, 1990), 2.

2 Ali Bayer, "Değişen Toplumsal Yapıda Aile", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (8), 2013: 102.

3 Bayer, "Değişen Toplumsal Yapıda Aile", 102.

4 Bayer, "Değişen Toplumsal Yapıda Aile", 103.

1. Çin’de Aile Kavramı

Aile; Türk Dil Kurumu sözlüğünde, evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik ya da aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü olarak adlandırılmaktadır.⁵ Aynı zamanda aile, bir kadın ve bir erkeğin hayatlarını birleştirerek evlenmesi, daha sonra bir çocuk dünyaya getirmesi ya da evlatlık edinmesi ile genişleyen toplumun en küçük yapı birimi olarak da adlandırılır. Aile kelimesinin İngilizce karşılığı olan “*Family*” kelimesi köken olarak Latince bir kelime olan “*Familia*’dan” gelmektedir. En yaygın anlamı ile Familia, hâne reisine ait olan mülk veya bakmakla yükümlü olan kişidir. Daha sonraları terim, kan bağı ilişkisi ile ilişkilendirilmiştir.⁶ Bu tanımda olduğu gibi, Çince de aile anlamına gelen “*Jia* (家)” sözcüğü mülkiyet ve aile hayatı arasındaki ilişkiye de işaret etmektedir. Çincenin en eski yazı formu olan Fal Yazıtları olarak adlandırılan Jiaguwen’a baktığımızda, aile kelimesi bir çatı ve çatının altında bir domuz imgesinden oluşmaktadır.⁷ Çince de aile anlamına gelen Jia iminin karşılığı ailenin ve domuzun bulunduğu yeri işaret etmekte ve aynı zamanda mülkiyet olarak domuzun aile yaşantısındaki önemini göstermektedir.

Belirli bir toplum kendine uygun bir aile tipi üretir veya bir aile belli bir toplum içinde var olabilir. Birey, belirli bir toplum ve ona uygun belirli bir aile içinde biçimlenerek toplumsal aktör özelliğine kavuşur. Toplum ve aile içinde birçok toplumsal aktör bulunur. Bu toplumsal aktörü, diğerinden ayıran özellik, onun ait olduğu toplumsal bir biçim içinde işgal ettiği konumu, bu konuma uygun olarak oynadığı roller ve bu niteliklerine uygun olarak ona verilen statüsüdür.⁸ Toplumların sahip olduğu kültürel farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda, her toplumun kendine özgü bir aile yapısı vardır. Bu kültürel farklılıklar ve toplumsal değerler toplumun düşünce yapısını şekillendirdiği gibi aynı zamanda aile yapılarını da etkilemektedir. Aynı ülkenin farklı bölge ve kesimlerinde bile aile yapıları arasında farklılıklar görülebilir. Nitekim büyük bir coğrafyaya sahip olan ve bünyesinde 56 etnik grup barındırmasıyla çoklu kültür çeşitliliğine sahip olan Çin’in farklı bölgelerindeki aile yapılarında değişiklikler görülse de, geleneksel Çin toplumunda ve ailede, aile etiğinin temelini oluşturan Konfüçyanizm’in etik ve normatif değerleri geçerlidir. Bu sebeple, Çin toplumunda aile kavramı, geçmişte var olan toplumsal değerler ve normları bünyesinde barındırması ile önemli bir yere sahip olmuş, ailede var olan değerler tarihi süreç içerisinde kuşaklar arası aktararak günümüze kadar gelmiş ve günümüzde de söz konusu değerler doğrultusunda aile içerisindeki aile bireyleri arasında ilişkiler, görev ve sorumluluklar oluşmuştur.

The Myth of Chinese Family Size (Çinli Hane Halkı Büyüklüğü Miti) adındaki kitabın giriş cümlesinde şöyle bir ifade geçmektedir: “Batıya göre, Çin birkaç kuşağın aynı çatı altında

5 Aile sözcüğü tanımı: <https://sozluk.gov.tr/> , erişim 15.07.2022

6 Friedrich Engels, *The Origin of the Family, Private Property, and the State: In the light of the Researches of Lewis H. Morgan*, (New York: International Publishers, 1884), 6-7.

7 Aile (Jia, 家) imi açıklaması: <http://qiyuan.chaziwang.com/etymology-2761.html> , erişim 18.06.2022

8 Önal Sayın, “Aile İçi İlişkilerin Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlemesi”, *Sosyoloji Dergisi*, (1), 1987: 77.

birlikte yaşadığı geniş aileleri ile bilinen bir ülkedir. Çinli bir ailede hane halkı ise ortalama beş kişiden oluşmaktadır.”⁹ Geniş aile yapısı Çinli ailelerin karakteristik özelliklerinden biri olmakla beraber, geleneksel Çin toplumundaki aile imajı, kalabalık ve geniş aile formundadır. Çocuklar anne ve babalarına itaat eder ve kadınlar erkeklerin gölgesi altında yaşarlar. Geniş aile genelde üç kuşaktan oluşur. Çoğunlukla doğrudan aralarında kan bağı olan akraba ya da bazen nadir de olsa soy dışındaki kişilerle birlikte yaşarlar. Geleneksel Çinli aileyi, karakteristik olarak batı toplumlarındaki ailelerden ayıran temel bazı özellikler vardır. Bu karakteristik özelliklerin başında, aynı çatı altında birkaç kuşağın yaşadığı geniş aile yapısı, atalara tapınma ritüeli ve cariye sistemi gelmektedir. Geleneksel Çin ailelerinin temel prensip ve ideolojisini anlamak için öncelikle, Çin’in geleneksel düşünce sisteminin temelinde yatan Konfüçyanizm ilkeleri çerçevesinde aile etiği ve ilişkilerini ele almak, öte yandan öncelikle bireyin aile ile olan ilişkisini ve daha sonra aile ile toplum, devlet arasındaki ilişkiyi ele almak gerekmektedir.¹⁰

Aile yapısı tipleri, aile içerisinde bulunan bireylerin sayısına ve yapısına göre farklılık göstermektedir. Çin toplumunda genel olarak üç tür aile tipi mevcuttur. Bunlardan ilki anne-baba ve çocuktan oluşan basit aile yani çekirdek aile olarak tanımlanmaktadır. Aile tipi yapılarını iç içe geçmiş daireler olarak düşünürsek, çekirdek ya da basit aile yapısı dairenin içerisindeki en küçük daireyi oluşturmaktadır. Bu tür aile yapısı sadece Batı ülkelerindeki ailelerde yaygın görülmemekle beraber, aynı zamanda Çinli aile yapılarının da temel örneğini teşkil etmektedir. Basit aile tipinden sonra, aile tipleri yapısındaki farklılaşma ise çocukların büyümeleri ve evlenmelerinden sonra başlamaktadır. Batı toplumlarında, çocuklar evlendikten sonra anne ve babasının evinden taşınıp başka bir ev kurarak, çekirdek aile formunda yaşamaya devam eder. Geleneksel Çin toplumunda ise, evlenen erkek çocuk ise eşi ile beraber, anne ve babasının yaşadığı evde yaşamaya devam etmesiyle, aynı çatı altında iki aile birlikte yaşar. Anne ve babasıyla aynı evde yaşamaya başlayan, evli çiftin çocuk sahibi olmaları durumunda ise üç kuşak bir arada yaşamaya başlar. Çekirdek ailenin evlenmiş çocukları ve onların kendi aileleri ile bir arada, üç kuşağın aynı çatı altında birlikte yaşadığı aile tipi ise kök aile olarak adlandırılmaktadır. Tek bir çatı altında birden fazla kuşağın yaşadığı aile yapısı genelde belirli bir süre devam eder. Er ya da geç aile büyükleri olan ebeveynler ölür ve arkalarında yine çekirdek aile tipi olan anne, baba ve çocuktan oluşan aile tipini geride bırakırlar.¹¹

Geleneksel Çin toplumunda sık görülen aile tipi geniş aile yapısıdır. Geniş aile ya da birleşik aile yapısı, ailede bulunan birden fazla erkek çocuğun ve onların ailelerinden oluşmaktadır. Aile büyüdükçe, aynı çatı altında üç, dört hatta bazen beş kuşak birlikte yaşamaya devam eder.¹² Kök aile ve geniş aile tipleri arasındaki fark ise, aile bireylerinin birlikte yaşadıkları

9 Francis Lang-Kwang Hsu, “The Myth of Chinese Family Size”, *American Journal of Sociology*, 48(5), 1943: 555.

10 Qijun Han, “The Ties That Bind: An Overview of Traditional Chinese Family Ethics”, *Journal of Chinese Studies*, 1 (1), 2012: 86.

11 Hugh D.R. Baker, *Chinese Family and Kinship*, (Newyork: The Macmillan Press,1979) 2.

12 Baker, *Chinese Family*, 4-5.

süre ve hane halkının büyüklüğüdür. Kök aile daha geçici bir modeldir. Nitekim aile büyükleri olan büyükanne ve büyükbabanın ölümünden sonra, geride yine çekirdek aile yapısı kalır. Geleneksel Çin toplumunda aynı çatı altında dört ya da beş kuşağın birlikte yaşadığı geniş aile yapısı, Konfüçyanizm'in ideal aile yapısıdır ve günümüzde sayısı az olmakla beraber hâlâ mevcuttur. Günümüz Çin toplumunda çoğunlukla basit aile tipi yaygın olmakla beraber, aileler çocukların evlendikten sonra anne ve babalarının yaşadıkları baba evinde yaşamaya devam etmesinden ziyade, evlerini ayırarak kendi aile yapısı ve düzenlerini kurmaları konusunda teşvik ederler. Ancak günümüzde, toplumun farklı kesimlerinde ve kırsal bölgelerde özellikle geleneksel düşünce yapısının baskın olduğu ailelerde, çocukların evlendikten sonra, eşi ile beraber anne ve babasının yaşadığı evde yaşamaya devam ettiği durumlar da görülmektedir. Marksist Feminist, Barrett ve McIntosh, anne-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısının kapitalist sistemi destekleyen ideal bir model olduğunu düşünürler.¹³ Bu düşüncenin feodal Çin toplumu, hatta çağdaş Çin toplumunda geçerli olması mümkün görünmemektedir. Birincil amacı ailenin devamlılığını sağlamak olan Çinli ailede, üç kuşak bazen daha da fazla aile üyelerini içeren çok kuşaklı ortak barınma modeli geçerlidir. Geleneksel Çin toplumunda, hane halkı büyüdükçe, refahın artacağı düşüncesi mevcut olduğundan, geniş aile yapısı ile ideal aile ideolojisinin gerçekleştirileceği düşünülür.

Antik dönemde birçok medeniyette olduğu gibi, Çin toplumunda da ailede öncelikle erkek çocuk sahibi olma isteği önde gelmiştir. Eğer aile erkek çocuk sahibi değilse, bu durumda aile erkek çocuk evlat edinmesi yönünde teşvik edilmiştir. Aynı zamanda ailede kız çocuk sahibi olmak yerine birden fazla erkek çocuk sahibi olmak ideal olarak görülmüştür. Nitekim toplumda var olan ve sıklıkla kullanılan “yüzlerce oğlun ve binlerce erkek torunun olsun” temennisi ve abartılı söylemi Çin toplumunda ailede erkek çocuk sahibi olmanın önemini göstermektedir.¹⁴ Antik dönemde Çin toplumunda ailelerin kız çocuktan ziyade erkek çocuk sahibi olma isteği ve arzusunun temelinde, bazı sebepler yatmaktadır. Öncelikle, kırsal kesimlerde, ailede bulunan erkek çocuk ailenin soyunun devam etmesi açısından önemli görülmektedir. Ailedeki erkek çocuğa aile soyadını taşıdığından özel statü verilir. Ailede bulunan erkek çocuklar kız çocuklara göre kıdemli ve üstün pozisyonda yer aldığından, ailenin kaynaklarına ve mal varlığına sahip olacak kişi yine erkek çocuktur. Kız çocuklara bu denli bir statü ve görev yüklenmez iken, ailelerine karşı yerine getirmeleri gereken kısa vadeli sorumlulukları vardır. Ailede bulunan erkek çocukların kız çocuklardan üstün görülmesinin bir nedeni de, Çin'in antik dönemde tarıma dayalı bir toplum olmasıdır. Çin'in hanedanlık döneminde kırsal kesimlerde nüfus yoğunluğu oldukça fazla olup, köylülere yaşamlarını sürdürmeleri için yeteri miktarda ekili arazi verilmiyordu. Bu sebeple, tarım toplumu olan Çin'de arazi çok önemli bir yere sahipti.¹⁵ Artan nüfus ve arazi azlığından kaynaklı, halk ekonomik zorluklarla karşı karşıyaydı. Çoğu yerde arazi sahibi, arazi mülkiyetini kaybediyor ya da en iyi ihtimalle kendi arazisinde kiracı

13 Mark Kirby, *Sociology in Perspective*, (Oxford: Heinemann Educational Publishers,1997) 48.

14 Baker, *Chinese Family*, 3-4.

15 Baker, *Chinese Family*, 4.

konumunda oluyordu. Kiracı konumunda olan çiftçi ise hasattan sonra borçlarını ödemek için ekip biçtiği mahsulünü satıyordu.¹⁶ Bu durum göz önüne alındığında, tek geçim kaynağı ekip biçtiği mahsul olan bir ailenin yaşamını sürdürmesi epey zordu ve ailenin geçimini sağlayabilmesi için yeterince mahsul yetiştirmesi gerekiyordu. Malum şartlar bu kadar zorlayıcı iken aile kız çocuk sahibi olmak yerine, tarlada işgücünden faydalanacağı birden fazla erkek çocuk sahibi olmayı arzu ediyordu. Geçimini ekip biçmekten sağlayan aile için erkek çocuk, hem dayanıklı hem de iş gücü açısından aile için daha önemliydi.¹⁷ Bunun yanında ailenin geçimini sağlayan baba, ailede bulunan erkek çocuğunu tarlada ekip biçme işlerinde eğitecek, ona tüm işleri öğretecek ve kendisinden sonra işleri devralacak kişiyi de yetiştirmiş olacaktı. Ailede bulunan kız çocuk ise er geç evlenecek ve başka bir aileye gelin olarak gidecek, erkek çocuk ise evlense bile eşi ile beraber ailesiyle yaşamaya devam edecekti. Erkek çocuğun evlendikten sonra oğlunun olması durumunda ise tarla işlerinde çalışması ve gelecekte işleri devralması için yetiştirilecekti. Öte yandan, ekip-biçme işlerinden sorumlu babanın yaşlanması ya da iş yapamaz hale gelmesi durumunda, babanın yerine yetiştirdiği ve işleri öğrenen erkek çocuk geçecekti. Bütün bu sebeplerden ötürü, antik dönemde ailelerin erkek çocuk sahibi olması beraberinde birçok avantajı getirirken, ailenin kız çocuk sahibi olması bu avantajları sunmuyordu.

Geleneksel Çin toplumunda, erkek daha baskın olduğundan ailede baba figürü önemli bir rol oynuyordu. Bu sebeple bu tip aile yapılarında ailenin başı olarak baba ailenin tüm kaynaklarına sahip kişi olarak görülüyordu. Öte yandan, kadın Çin toplumunda şüphesiz ki önemli bir figürdü. Ancak, ailede birçok açıdan baba daha üstün ve göz önünde idi. Aile içerisinde karı-koca ilişkisinden ziyade baba-oğul ilişkisi önde tutuluyor, toplum düşünce ve normlarının oluşmasında önemli rol oynuyordu. Antik Çin toplumu aile yapıları ataerkil ve hiyerarşik bir sisteme sahip iken, aynı zamanda aile kuşaklararası ilişkilere, özellikle baba-oğul arasındaki ilişkiye dayanmakta idi.¹⁸ Marksistler aileyi kapitalist sistemin yeniden üretimi olarak, ailenin gelişimi mülkiyet özelleştirmesinin aynı zamanda, erkeklerin ihtiyaçlarına yanıt verme ve miraslarını aktarmasının bir sonucu olarak görmektedirler.¹⁹ Çin toplumunda da, aile kavramının ortaya çıkışı, mülkiyetin ve ataerkilliğin özelleştirilmesinin bir sonucu olarak görülebilir.

Tarihi süreç içerisinde Çin geçirdiği köklü reformlar ve dışa açılım politikası ile beraber modernleşme yoluna girmiştir. 1978 yılında Çin dışa açılım politikasını uygulamaya başlamasıyla, her alanda gelişmeye başlamıştır. Bu süreçten sonra Çin farklı alanlarda dışta ne varsa öğrenmeye ve gelişmeye devam etmiştir. Modernleşme yolunda olan Çin, çoğunlukla batıya odaklanarak, batıdan öğrenmeye ve öğrendiklerini kendi ülkesinde uygulamaya odaklanmıştır. Tüm bunların yanında Çin’de uygulanan sıkı doğum politikası da aile yapılarında büyük değişikliklere yol açmıştır. Bu bağlamda, geçen yüzyılda Çin toplumunda modernleşme, kentleşme ve doğum

16 John Lossing Buck, *Land Utilization in China*, (University of Chicago Press, 1937), 463.

17 Baker, *Chinese Family*, 4.

18 Hsu, “The Myth of Chinese Family”, 556.

19 Kirby, *Sociology in Perspective*, 48.

kontrol politikasının sebep olduğu radikal değişimler meydana gelmiştir. Antik dönemde geniş aile ve köklü aile yapılarının baskın olduğu bir toplum, yerini 1979 yılından beri Çin’de uygulanan tek çocuk politikasından sonra basit aile yapılarına bırakmıştır. Bu sebeple, geleneksel Çin toplumlarında yaygın olarak görülen geniş aile yapısı modern dönemde nadir olarak görülmektedir.

2. Çin’in Geleneksel Değerlerinin Aile Kavramına Etkileri

Çoğu toplumda olduğu gibi, Çin toplumunda da aile toplumun en temel ve en önemli birimi olarak görülmektedir. Aile içerisinde, aile bireyleri arasındaki ilişkiler ve birbirlerine karşı yerine getirmeleri gereken görev ve sorumluluklar, yaşadıkları toplumca benimsenmiş değerler ve normlar üzerinden oluşmaktadır. Toplumda var olan normatif değerler bütünü ise kuşaklar boyunca geçmişten günümüze aktarılarak süregelmiştir. Geleneksel Çin toplumunda aile kavramı ve etiği öncelikle bireyin aile ile olan ilişkisi ve daha sonra ailenin toplum ve devlet ile olan ilişkisi ile doğrudan bağlantılıdır. Bu sebeple, Çin toplumunda bireyden önce aile ve aileden önce devlet gelir. Bahsi geçen birey ve aile arasındaki ilişki ile aile ve devlet arasındaki ilişkinin ifade ettiği anlam oldukça derindir. Dolayısıyla sivil toplum açısından aile kavramına bakıldığında; toplum, grup, aile, birey, devlet gibi kavramlar ve bu kavramların birbirleri ile olan ilişkileri ele alınmalıdır. Öte yandan, bu tür ilişkilerin arkasında toplumda var olan etik, norm, ahlak ve dini değerlerin etkileri de derinlemesine araştırılmalıdır.²⁰ Çin toplumundaki aile kültürü, soy-nesil ilişkisi bağlamında anne, baba ve çocukları arasındaki kan bağı, şefkat duygusu ile bağlantılıdır. Antik dönemde Çin toplumunda, aile kültüründe aile içerisinde ataerkillik ana ilke olarak aile ilişkilerine yön verir. Aile ve aile üyeleri arasında ast-üst ilişkisi, yaşlı-genç kıdam üstünlüğü gibi statüler aile ilişkilerinde bireylerin birbirlerine karşı sorumluluk ve görevlerini belirlemektedir. Aynı zamanda atalara tapınma ve aile soyunun devam etmesi ön planda tutularak bu doğrultuda aile içerisindeki kurallar ve görevler bütünü oluşturulur. Oluşturulan bu kurallar ve görevler bütünü aile içerisinde, aile bireyleri arasında başlayıp daha sonra toplumun tüm kesimine yayılır, genişler ve bunun sonucunda da toplumdaki değer ve normlar oluşur.²¹

Çin aile yapısı ve aile etiği “*yapısal-işlevsel*” kavramsal çerçevede kapsamında değerlendirilebilir. Bu çerçevede aileyi, toplumsal bir sistem, toplum için belirli işleri yerine getiren toplumsal bütünsel sistemin çok sayıda bileşenlerinden biri gibi dikkate alır. Diğer yandan yapısal-işlevsel yaklaşım ailesel sistemi, tüm olarak toplumsal sistemi ayakta tutmak anlamına gelen roller ve statüler ağına uygun olarak hareket eden bireylerden meydana gelmiş bir birim gibi dikkate alır. Bu çerçevede, aile incelemesinde aynı şekilde ailenin diğer üyelerinin rol beklentilerini, özel eğilimlerini, referans gruplarını, durumların tanımlamalarını ve sistemin ayakta durma mekanizmalarını, kısaca ailesel yapıyı açık davranışa dönüştürmek için arabulucu gibi etki

20 Liang Shuming, *Zhongguo Wenhua Yaoyi*, (Shanghai: Shanghai Renmin Chubanshe, 2005), 48.

21 Liang, *Zhongguo Wenhua*, 52.

gösteren tüm öğeleri devreye sokar.²² Bu çerçevede, önemli olan bütünsel sistemdir. Aile gibi tüm kurumlar, bu bütünsel sistemden gelen emirleri yerine getiren bir alt sistem gibi dikkate alınırlar. Aile üyeleri de aileden gelen emirlere boyun eğerler. Böylece birey, hiçbir inisiyatife sahip olmayan, uzaktan kumandalı bir robotu andırmaktadır. Bu yaklaşımda temel amaç toplumsal düzen olduğu için, toplumsal aktörden, kurallar kendi çıkarlarına çok ters düşse de, toplumsal normları olduğu gibi kabul etmesi ve ona uygun davranması istenir.²³

Batı toplumlarında birey ve aile arasındaki ilişkiye baktığımızda, aile büyük ölçüde bireyin içerisinde bulunduğu, bireyin uygun olarak yetiştirildiği ve eğitildiği çevreyi sunan bir kurum olarak görülmektedir. Geleneksel Çin toplumunda ise durum tam tersi şeklindedir. Ailenin bireyi desteklemesinden ziyade, ailenin devamlılığını ve refahını sağlamak için bireyin aileyi desteklemesi beklenmektedir.²⁴ Bir başka deyişle Batı toplumlarında aile, aile üyelerini destekleme işlevselliğine sahipken, Çin toplumunda bireyin amacı ailenin devamlılığını ve huzurunu sağlamak üzerinedir.²⁵ Öte yandan Batı toplumlarında, aileye odaklanmak yerine, bireysel memnuniyet daha önemlidir. Çin aile yapıları kolektif aile yapıları olduğundan, bireyin aile içerisinde yerine getirmesi gereken sorumluluk ve yükümlülükleri vardır. Örneğin; bireyin anne ve babasına karşı hayırlı evlat olmak, itaatkâr olmak gibi görevleri geleneksel Çin ailelerinin tipik özelliklerinden bazılarıdır. Aile içerisinde aile bireyleri arasındaki görev ve sorumlulukların karşılıklı olması gerekmektedir. Ailede bulunan çocuklar büyüklerine karşı görevlerini yerine getirirken, aynı şekilde anne ve babanın da çocuklarına karşı görevlerini yerine getirmesi beklenir. Çin toplumunda birey aileye tabi olduğundan, ailede soyun devamlılığını sağlamak amacıyla daha fazla çocuk sahibi olma arzusu bulunmaktadır. Aile üyelerinden erkek çocuklara büyüdüklerinde atalarını onurlandırmak adına evlenip erkek çocuk sahibi olmaları görevi yüklenir. “Neslin Devamlılığı” kavramı Çin aile yapılarında baskın pozisyonundadır.²⁶ Erkek, ailenin soyunu devam ettirmesi için çoğunlukla aile tarafından seçilen bir kadınla evlenmek zorunda bırakılır. Kadına ise çocuk dünyaya getirmek misyonu işlenir. Konfüçyanizm temsilcilerinden Meng Zi’nın “üç evladın olmamasından en kötüsü de varisin olmaması sözü”, soyun devamlılığını sağlamak için erkek çocuk sahibi olmanın önemini göstermektedir.

Geleneksel Çin toplumunda, ailede var olan normatif değerler bütünü ve aile etiğinin temelinde M.Ö.5. yüzyıldan itibaren Çin toplumunu derinden etkileyen düşünür Konfüçyüs’ün düşünce sistemi yatmaktadır. Konfüçyanizm’in toplumdaki beş temel ilişki anlamına gelen *Wulun* (五伦); “yönetici-devlet, baba-oğul, koca-eş, ağabey-kardeş ve arkadaşlar” arasındaki ilişkileri ifade etmektedir. Bahsi geçen bu beş ilişki türünde, toplumdaki ilişkiler belirli bir hiyerarşi, ast ve üst ilişkisine dayanmaktadır.²⁷ *Wulun*’da belirtilen ilişkilerde, her bir ilişki

22 Sayın, “Aile İçi İlişkiler”, 79.

23 Sayın, “Aile İçi İlişkiler”, 80.

24 Baker, *Chinese Family*, 26.

25 Qijun, “The Ties That Bind”, 88.

26 Baker, *Chinese Family*, 26.

27 Hsü Dau-Lin, “The Myth Of The Five Human Relations of Confucius”, *Monumenta Serica*, Vol. 29 27,1970-1971: 27.

türünün kendi arasında birbirlerine karşı yerine getirilmesi gereken sorumlulukları vardır. Bu ilişkilerde tarafların görev ve sorumluluklarını karşılıklı olarak yerine getirmesi durumunda toplumda huzur, aile bireyleri arasında uyum olacağı ve bunun sonucunda da ideal insan ve ideal toplumun ortaya çıktığı düşünülmektedir.²⁸ Konfüçyüs insan ilişkilerinin toplum değerlerine uygun olarak, doğru şekilde sürdürülmesini, toplumda siyasi ve sosyal düzeni korumak için önemli bir araç olarak görmektedir. Wulun'da var olan ilişki türleri arasında yönetici-devlet ve baba-oğul arasındaki ilişki vurgulanarak, diğer ilişki türlerinden üstün tutulmuştur. Konfüçyüs'ün bu iki ilişkiyi vurgulaması, Çin toplumundaki aile kavramında bireyin aile ile olan ilişkisi ve ailenin de devlet ile olan ilişkisinin ne derece önemli olduğunun da bir göstergesidir. Analeklerde geçtiği üzere, Chi beyi (M.Ö.490) Konfüçyüs'e mevcut yönetim hakkında soru sorduğunda: "Konfüçyüs; hükümdar (yönetici) hükümdar olsun, bakan (devlet) bakan olsun, baba baba olsun ve oğul da oğul olsun demiştir."²⁹ Konfüçyüs bu sözü ile hükümdar hükümdar iken görev ve sorumluluklarını, baba baba iken görev ve sorumluluklarını, oğul da oğul iken görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğini vurgulayarak, kişinin bulunduğu pozisyona uygun olarak davranması, görev ve sorumluluklarını eksiksiz olarak yerine getirmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Wulun hakkındaki kayıtlar ilk olarak Konfüçyüsçü düşünür Meng Zi tarafından kaydedilerek şu şekilde aktarılmıştır: "Baba-oğul arasında aile bağı ve saygı, hükümdar-devlet arasında doğruluk dürüstlük, koca-eş arasında işlev farkı, ağabey-kardeş arasında sıra, kıdem farkı, arkadaşlar arasında ise iyi niyet olmalıdır."³⁰ Wulun ile alakalı bir diğer kayıt ise "Zhongyong (中庸)" da şu şekilde geçer: "Evrensel olarak toplumda beş temel ilişki türü arasında uygulanması gereken ilkeler vardır. Hükümdar ve devlet, ağabey ve kardeşi, arkadaşlar arasındaki ilişki dünyada evrensel ilişkiler bütünü (*tianxia zhi da dao*, 天下之大道) olarak tanımlanır."³¹ Zhongyong'da geçen kayıтта yönetici ve devlet arasındaki ilişki, baba ve oğul arasındaki ilişkiden üstün tutulmuştur.

Geleneksel Çin toplumu aile etiğinde, birey ve aile arasındaki ilişki önemli olduğu kadar, aile ve devlet arasındaki ilişki de aynı derece önemlidir. Nitekim birey, aile ve devlet birbirinden ayrılmaz kavramlardır. Geleneksel Çin toplumunda, ulus ve aile eş biçimsel bir şekilde yapılandırılmış ve aile küçük ulus olarak görülmüştür.³² Çince'de ülke anlamına gelen Guojia (国家) kelimesi, guo国 (ülke) ve jia 家 (aile, ev) imlerinin birleşiminden oluşmaktadır.³³ Dolayısıyla, Çince'de ülke anlamına gelen kelimenin ülke ve ailenin birleşmesinden oluşması, toplumda aile ve devletin birbirinden ayrılmaz kavramlar olduğunun bir göstergesidir. Aile, toplumda ahlaki topluluk olarak görülür. Devlet ise, siyasi bir topluluk olarak görülür. Devlet kamu kaynakları tahsisine hizmet eden ve kamu düzenini koruyan bir olgudur. Max Weber

28 Baker, *Chinese Family*, 11.

29 Lin, "Five Human Relations", 27.

30 Lin, "Five Human Relations", 28.

31 Lin, "Five Human Relations", 29.

32 Qijun, "The Ties That Bind", 91.

33 Ülke (Guojia, 国家) imi anlamı: <https://www.cidianwang.com/cd/g/guojia10673.htm> erişim 25. 07. 2022

tarafından yapılan tanımlamaya göre, devlet; belirli bir alanda egemenlik için örgütlenmiş, devlete bağlı görevlilerin fiziksel güç kullanma tekeline sahip olduğu siyasi bir birliktir.³⁴ Toplumda var olan ailenin, kan bağı ve duygusal olaylarla, devletin ise siyasi kavramlarla ilişkili olmasından ötürü, bu iki kavram birbirinden bağımsız kavramlar gibi görülse de, aile içerisindeki ahlaki norm ile modeller devlet ve siyasi düşünce tarafından oluşturulmaktadır. Zira evlilik öncesinde, aile hayatı, miras şartları ve gereklilikleri, kadın ve erkek arasındaki ilişkiler gibi birçok ailevi konular siyasi bağlamda oluşturulmuş iken, toplumda oluşturulan aile etiği ve değerlerinin ele alınmasında da devletin işlevinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir.³⁵ Hele ki Konfüçyüs'ün aile etiği ve ideolojisinin baskın olduğu Çin toplumunda, aile ve devlet birbirinden ayrılamaz iki kavram olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda geleneksel Çin toplumundaki ailede, bireyin nihai amacı bireysel ihtiyaçlarını ve memnuniyetini karşılamaktan ziyade, daha çok aile soyunun devamlılığını sağlamak ile alakalıdır. Bireyin aile ve devlet arasında bulunduğu ilişkide ise, birey ulusun refahı için görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi gerekmektedir. Aile içerisinde bireyin geniş aile tipini oluşturması, ailede bulunan erkek çocukların, erkek çocuk sahibi olması ve soyun devamlılığını sağlaması beklenir. Çin toplumundaki aile kavramını batı toplumundan ayıran en belirgin fark da burada ortaya çıkmaktadır. Bu hususta, tabii ki bireyin aile ve devlet ilişkisi üçgeninde kendini yetiştirmek, aile ilişkilerini düzenlemek ve devlet düzenini korumak gibi hususlarda denge kurabilmesi antik dönemdeki Çinli seçkinlerin birincil amaçları arasında olmuştur.³⁶

Çin toplumunda aile ve devlet arasındaki ilişki, baba ve oğul arasındaki ilişki ile benzerdir. Antik dönemde yönetici yani hükümdar “Tianzi (天子)” göğün oğlu olarak adlandırılırdı. Hükümdar halkın anne ve babası olarak görülürken, halk zimin (子民) hükümdarın çocukları olarak görülürdü. Nitekim yönetici ve halk arasındaki ilişki ile yöneticinin halk üzerindeki hâkimiyeti, baba ve oğul arasındaki ilişki ile eşdeğer tutulmuştur.³⁷ Meng Zi'nın imparatorluğun temeli devlet, devletin temeli aile, ailenin temeli ise kişinin kendisi olduğunu belirttiği sözü, bir ülkenin refahı ve huzurunda önce birey, sonra aile ve sonra da devletin önemini vurgulamıştır.³⁸ Birey, aile ve devlet ayrılmaz bir bütün olarak görülürken, bireyin aile ile olan ilişkisi ve ailenin devlet ile olan ilişkisi en nihayetinde bireye bağlı kılınmıştır.

Geleneksel Çin toplumunda ailede Konfüçyanizm ilkelerinden, ailede bulunan çocukların anne ve babasına karşı yerine getirmesi gereken hayırlı evlat ya da örnek evlat olmak (Xiao, 孝) ilkesi aile etiğinde önemli bir yere sahiptir. Konfüçyanizm'in örnek evlat olmak ilkesine göre, ailede bulunan evlat, evlat olmanın görev ve sorumluluklarını aile büyükleri, hem bu hayatta iken hem de öldükten sonra eksiksiz olarak yerine getirmesi gerekmektedir. Özellikle

34 Daniel Warner, *An Ethic of Responsibility in International Relations*, (Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1991),19.

35 Qijun, “The Ties That Bind”, 91.

36 Qijun, “The Ties That Bind”, 91-92.

37 Qijun, “The Ties That Bind”, 91-92.

38 Philip J. Ivanhoe, P. J. (Ed.), *Mencius: Translations from the Asian Classics*, (New York: Columbia University Press, 2009, 76.)

ailede bulunan erkek çocuğun görevleri aile büyükleri öldükten sonra da devam etmektedir. Ailede bulunan erkek çocuk ailenin kıdemli üyeleri olan aile büyüklerine saygı duymalı, onların ihtiyaçlarını karşılamalı ve öldükten sonra da cenaze merasim ve törenlerini de eksiksiz olarak yerine getirmelidir. Öte yandan, erkek çocuk aile büyüklerinin ihtiyaçlarını sağlarken kendisinden küçük olanlarla da ilgilenmelidir. Xiao ilkesi üzerine araştırma yapan Chao; Xiao ilkesini çocukların anne-baba ve akrabalarına karşı borçlu olarak yerine getirdiği görev ve davranışlarındaki titizlik olduğu şeklinde yorumlamıştır. Chao, örnek evlat olma ilkesinin, ailede anne babaya karşı yerine getirilmesi gereken görevlerin ötesinde, devlete olan bağlılık ve sadakatle de ilişkili olduğunu düşünür. Ailede bulunan özellikle erkek evlat, aile içerisinde anne babasına karşı Xiao ilkesinin görev ve sorumluluklarını eksiksiz olarak yerine getirirken aynı zamanda ülkesine karşı da görevlerini eksiksiz yerine getirmesi beklenir. Chao'a göre örnek evlat olmak ilkesi bireyin ailesi için kendini zorlamasıdır.³⁹

Konfüçyanizm'in bir diğer ilkesi olan, insan sevgisi ilkesi (Ren, 仁) de aile etiğinde önemli bir yer tutmaktadır. Konfüçyüs, sevgiyi öncelikle aralarında kan bağı olan kişilerin birbirlerini sevmesiyle sevgiyi merkezden başlatır ve merkezden başlayan sevginin dışa yayılacağını savunur.⁴⁰ Dolayısıyla, Çin toplumunda aile ilişkileri ast-üst seviyesine göre şekillendiğinden, aile bireylerinin öncelikle kıdem farkına göre birbirlerini sevmesi ve öte yandan yaşça küçük ya da statü olarak düşük olanın kıdemli olana karşı saygı duyması gerekmektedir. Analektler'de insan sevgisi ve örnek evlat olma ilkesi ile alakalı anne ve babaya karşı şefkatli olmak (善事父母)⁴¹ ile anne ve babaya karşı saygı duymak (敬父母)⁴² ifadeleri geçmektedir.

Son olarak, geleneksel Çin toplumunda ve ailede kadının yeri ve statüsüne baktığımızda, kadın hem toplumda hem de aile içerisinde düşük konumda yer almıştır. Antik Çin toplumu ataerkil bir toplum olduğundan, aile bireylerinin hepsi babaya itaat etmiştir. Kadın, ailede erkeğin soyunu devam ettiren üreme aracı olarak görülmüş, ev işlerini yerine getirme görevi ile bağdaştırılmış, aynı zamanda aile içerisinde statü ve cinsiyet olarak kendinden üstün görülen erkeklere ve diğer büyüklerine hizmet etme görevi ile de bütünleştirilmiştir. Kadının doğduğu ailede, kız çocuk olmasından ötürü başka bir ailenin soyunu devam ettirecek kişi olarak görülmesinden ötürü, ailesinde bulunduğu erkeklere itaat etmesi ile başlayan hayatı, daha sonra evlendikten sonra kocası ve yine kocasının ailesine itaati ile devam ederken, dul kalması durumunda da oğullarına itaati ile son bulmuştur.⁴³ Kadına görev olarak yüklenen itaatler, kadının üç itaati (san cong, 三从) olarak geçmektedir. Kadın öldükten sonra bile ruhu yine onun soyundan gelen bir erkek tarafından kutsanır. Çin tarihinde, hanedanlığa hükmeden imparatoriçeler de olsa da veya dul bir kadın ailenin en kıdemli üyesi olarak görülüp

39 Paul Chao, *Chinese Kinship*, (London: Kegan Paul International, 1983: 73)

40 Sema Gökenç Gülez, Çin Felsefesinde Konfüçyüs'ün Dereceli Sevgi (Renai) ve Mo Zi'nin Her Şeyi Kuşatan Sevgi (Jianai) Kavramlarının Karşılaştırılması, Çin Medeniyeti: Tarih, Kültür, Edebiyat Felsefe içinde, Ankara: Kesit Yayınları, 213–229.

41 Zhu Zi, Sishu Zhang Ju Jizhu, (Beijing: Zhonghua Shuju, 2008: 48)

42 Ding Ji, Lunyu Dushu, (Chengdu: Bahu Shushe, 2005: 3,4)

43 Baker, *Chinese Family*, 21.

ailenin tüm miras işlerini yönetmek için aile tarafından atansa da, genel olarak antik dönemde hem toplumda hem de aile içerisinde kadın ikinci planda kalarak ilişkilerde itaatkârlığı ile öne çıkmıştır. Geleneksel Çin toplumunda kadının ideal bir eş, ideal bir anne ve ideal bir gelin olması beklenir. Hiyerarşik yapının belirlediği şekilde kadın erkek tarafından yönetilir. Ataerkilliğin baskın olduğu geleneksel Çin toplumu aile yapısında, kuşak yaştan önce gelirken, yaş cinsiyetten önce gelmemiştir.⁴⁴ Bu durum, ailede erkeğin daha baskın olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç

4 bin yıllık yazılı tarihe sahip olan Çin'in kâğıdı bundan yaklaşık 2000 yıl önce bulması, insanlığa yön verecek buluşları, bünyesinde çok sayıda farklı etnik grupları barındırması Çin'in edebiyat, sanat, tarih alanlarında tarihsel zenginliğe sahip olmasını sağlarken, aynı zamanda zengin kültür çeşitliliğini de beraberinde getirmiştir. Çin'in zengin birikimi ve kültürel çeşitliliğinin yanında tarihsel süreç içerisinde toplumsal değer ve normları oluşmuş, Çin geçmişten günümüze bu değerlerine bağlı kalmıştır. Bahsi geçen geleneksel değerler, özellikle Çin toplumunu derinden etkileyen düşünür Konfüçyüs'ün öğretisi ve düşüncelerinden beslenmiştir. Konfüçyanizm düşüncesinin oluşturduğu geleneksel değerler, toplumun düzen ve uyum içerisinde olmasını savunarak, ideal bir toplum yaratma amacına yönelik değerlerdir. Konfüçyüsçü düşünce sistemi, bireyin aile üyeleri, devlet ve arkadaşları ile olan ilişkilerini düzenlemeyi amaçlamaktadır. Çin toplumundaki geleneksel kültürel değerler arasında; uyum, insan sevgisi, dürüstlük, saygı, nezaket, sadakat ve örnek evlat olma kavramları Çin toplum değerlerini şekillendiren temel ilkelerdir.

Çin toplumunda ailede var olan etik ve normatif değerler, aile yapıları ve bireyin toplum ile olan ilişkisinin yapısal işlevsel kuram çerçevesinde oluştuğunu görüyoruz. Bu çerçevede, aile toplumsal sistemi ayakta tutmak için aile bireylerinin rol ve statülerine uygun şekilde davranması beklenir. Geleneksel Çin ailelerinde temel amaç toplumsal düzen olduğundan, birey toplumsal normlara uygun şekilde davranarak görev ve sorumlulukları yerine getirmesi beklenir. Bu bağlamda geleneksel Çin ailelerinde, bireyin aile içinde ve aile bireyleri arasında hiç bir inisiyatif sahibi olmaksızın, ailenin devamlılığını sağlamak için toplumsal normları kabul ederek ona uygun davranması, bireyin aile için var olduğu sonucunu beraberinde getirmektedir.

Geleneksel Çin aile etiğinin temelinde Konfüçyanist düşünce sistemi yatmaktadır. Konfüçyanizm'in beş temel ilişkisi Wulun'da, öncelikle baba-oğul ve yönetici-devlet ilişkisi vurgulanmıştır. Kişinin aile içerisinde geleneksel değerler ve normlar çerçevesinde yaşaması, görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi ailenin uyum içerisinde olmasını sağlarken, öte yandan devletin refahı açısından da önemli görülmüştür. Aile içerisinde birey, ailenin soyunu devam ettirme görevini yerine getirmesi gerekirken, aile de devletin refah içerisinde olmasını sağlamalıdır. Antik dönemde Çin toplumunda geniş aile yapılarının tercih edilmesi, ailede kız

44 Baker, *Chinese Family*, 16.

çocuk yerine erkek çocuk sahibi olma isteği, bireye neslin devamlılığını sağlama görevinin yüklenmesi geleneksel Çin ailelerinin karakteristik özelliklerindedir. Nitekim geleneksel Çin toplumunda dört ya da beş kuşağın aynı çatı altında yaşaması ve Konfüçyanizm'in geniş aile yapısını ideal aile yapısı olarak görmesi de aile içerisinde ilişkilerin geleneksel değerler üzerinden oluştuğunun bir göstergesidir. Geleneksel Çin toplumunda hane halkı büyüdükçe, refahın artacağı düşüncesi mevcut olduğundan, geniş aile yapısı ile ideal aile ideolojisinin gerçekleştirileceği düşünülür.

Geleneksel Çin toplumunda aile kavramı ve etiği öncelikle bireyin aile ile olan ilişkisi ve daha sonra ailenin toplum ve devlet ile olan ilişkisi ile bağlantılı olarak görülür. Bu sebeple Çin toplumunda bireyden önce aile ve aileden önce devlet gelir. Batı toplumları aile yapılarında bireysellik daha ön planda iken, Çin toplumunda ise kolektif fayda daha önemli görülmüştür. Çin toplumunda bireyin aileyi destekleyici olarak görev ve sorumluluklarını eksiksiz yerine getirmesi ve aile soyunun devamlılığını sağlaması gerekmektedir. Batı toplumlarında aile bireyi destekleme işlevine sahipken, Çin toplumunda bireyin amacı aile birliği, refahı ve soyun devamlılığını sağlamak üzerine kuruludur. Birey ailenin huzuru ve soyunun devamlılığında başrol oynarken, aile de devletin birliği ve refahında önemli rol oynamaktadır.

Geleneksel Çin toplumunda aile etiği, Konfüçyanizm'in savunduğu ilke ve normlardan oluşmaktadır. Nitekim aile içerisinde aile üyeleri arasındaki ilişkilerin ast-üst ilişkisine göre olması, ailede bulunan çocukların örnek evlat olma (Xiao) ilkesi doğrultusunda anne ve babaya karşı görev ve sorumluluklarının eksiksiz olarak yerine getirmesi geleneksel aile yapılarında Konfüçyanizm'in aile etiğine olan etkilerindedir. Konfüçyanizm'in beş temel ilişkisi Wulun'da belirtildiği üzere, ilişkilerde tarafların görev ve sorumlulukların karşılıklı olarak yerine getirilmesi durumunda toplumda huzur, aile bireyleri arasında uyum olacağı ve bunun sonucunda da ideal insan ve ideal toplumun ortaya çıktığı düşünülmektedir. Wulun'da var olan ilişki türlerinden yönetici-devlet ve baba-oğul arasındaki iki ilişkinin üstün tutulması Çin toplumundaki aile kavramında bireyin aile ile olan ilişkisi ve ailenin de devlet ile olan ilişkisinin ne derece önemli olduğunun da bir göstergesidir.

Antik dönemde Çin toplumundaki aile yapılarından geniş aile yapıları günümüzde yerini çekirdek aile yapılarına bırakmıştır. Tarihi süreç içerisinde Çin'in geçirdiği reform ve dışa açılım politikası sebebiyle aile yapılarında büyük farklılıklar görülmüştür. Özellikle reform ve doğum kontrol politikasının uygulanmasıyla, geleneksel ve ideal Çin aile yapısı olan tek çatı altında birkaç kuşağın beraber yaşadığı geniş ve köklü aile yapılarının yerini zamanla basit aile yapısı almıştır. Bu bağlamda, geçen yüzyılda Çin toplumunda modernleşme, kentleşme ve doğum kontrol politikasının sebep olduğu radikal değişimler meydana gelerek, bu kapsamda uygulanan bir dizi politikanın toplumdaki aile yapılarını ve aile üyeleri arasındaki ilişkileri de derinden etkilediğini görmekteyiz. Öte yandan, toplumda aile yapıları ve hane halkı büyüklüğünde değişiklikler görülmesine rağmen, Çin toplumundaki aile etiği ve normlar günümüz Çin toplumunda da hâlâ geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Baker, Hugh DR. *Chinese Family and Kinship*. Newyork: The Macmillan Press. 1979.
- Bayer, Ali. “Değişen Toplumsal Yapıda Aile”. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4 (8), 2013: 101-129.
- Buck, John Lossing. *Land Utilization in China*. University of Chicago Press, 1937.
- Chao, Paul. *Chinese Kinship*. London: Kegan Paul International. 1983.
- Dau Lin, Hsü. “The Myth Of The Five Human Relations Of Confucius”. *Monumenta Serica*. Vol. 29 27. 1970-1971. 27-37.
- Ding, Ji. *Lunyu Dushu*. Chengdu: Bahu Shushe, 2005.
- Friedrich, Engels. *The Origin of the Family, Private Property, and the State: In the light of the Researches of Lewis H. Morgan*. New York: International Publishers, 1884.
- Gökenç Gülez, Sema. “Çin Felsefesinde Konfüçyüs’ün Dereceli Sevgi (Renai) ve Mo Zi’nın Her Şeyi Kuşatan Sevgi (Jianai) Kavramlarının Karşılaştırılması”. *Çin Medeniyeti: Tarih, Kültür, Edebiyat Felsefe* içinde, Ankara: Kesit Yayınları, 213–229.
- Han, Qijun. “The Ties That Bind: An Overview of Traditional Chinese Family Ethics”. *Journal of Chinese Studies*, 1 (1), 2012: 85-89.
- Hsu, Francis Lang-Kwang. “The Myth of Chinese Family Size”. *American Journal of Sociology*. 48(5), 1943: 555-562.
- Ivanhoe, Philip J. (Ed.). *Mencius: Translations From the Asian Classics*. New York: Columbia University Press. 2009.
- Kirby, Mark. *Sociology in Perspective*. Oxford: Heinemann Educational Publishers, 1997.
- Sayın, Önal. “Aile İçi İlişkilerin Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlemesi”. *Sosyoloji Dergisi*. (1), 1987: 77-97.
- Sayın, Önal. *Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayını. 1990.
- Shuming, Liang. *Zhongguo Wenhua Yaoyi*. Shanghai: Shanghai Renmin Chubanshe, 2005.
- Warner, Daniel. *An Ethic of Responsibility in International Relations*. Boulder: Lynne Rienner Publishers. 1991.
- Zhu, Zi. *Sishu Zhang Ju Jizhu*. Beijing: Zhonghua Shuju, 2008.
- Aile Sözcüğü Anlamı*. Son Güncellenme 15 Temmuz, 2022. <https://sozluk.gov.tr/>
- Aile (Jia, 家) İmi Açıklaması*. Son Güncellenme 18 Haziran, 2022. <http://qiuyan.chaziwang.com/etymology-2761.html>
- Ülke (Guojia, 国家) İmi Anlamı*. Son Güncellenme 25 Temmuz, 2022. <https://www.cidianwang.com/cd/g/guojia10673.html>